

МАЦАВАЦЬ ДЗЯРЖАЎНАСЦЬ ДОБРАСУМЛЕННАЙ ПРАЦАЙ

Выступленне Старшыні Вярхоўнага Савета Беларускай ССР М. І. ДЗЕМЯНЦЕЯ на сходзе, прысвечаным Дню абвяшчэння Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Беларускай ССР

Дарагія суайчыннікі!

Заўтра беларускі народ адзначыць свята, якога не ведала Бацькаўшчына на працягу ўсёй сваёй гісторыі, аб ім марылі многія пакаленні людзей на гэтай зямлі.

27 ліпеня 1990 года Вярхоўны Савет Беларускай ССР прыняў Дэкларацыю аб дзяржаўным суверэнітэце. Гэтым актам гістарычнай справядлівасці засведчана права на свабоду і нацыянальную незалежнасць нашага народа.

Ішлі мы да жаданага дня цяжка і доўга. Пасля зневажальнай для Беларусі Люблінскай уніі наш народ больш як 200 гадоў знаходзіўся пад кабалай польскіх феодалаў. І выйшаў з пад прыкнёна і ўціску толькі ў канцы XVIII стагоддзя, калі адбылося ўз'яднанне беларускіх зямель з рускімі.

Разам з народамі Расіі наш народ працягваў жорсткую барацьбу за сваё вызваленне, змагаўся супраць прыгнёту царызму, ваяваў з іншаземнымі захопнікамі.

Спрадвечнае імкненне да свабоды і незалежнасці, святая вера ў права жыцця самастойна сталі здабыткам таго, што ніякая жорсткасць не магла зламіць народнага духу.

Вытрымаў беларускі народ і ўмовы Рыжскага мірнага дагавора, калі ў 1921 годзе да буржуазна-памешчыцкай Польшы адышлі тэрыторыі цяперашніх Гродзенскай і Брэсцкай, а таксама паўночна-заходніх раёнаў Мінскай і Віцебскай абласцей.

Як відаць, наш дэмакратызм мае сваю адвечную гісторыю. Высокая грамадзянская свядомасць, пачуццё нацыянальнай годнасці, абавязак перад братамі па духу ўзвышалі беларусаў заўсёды. На ўсіх крутых паваротах свайго лёсу не гублялі яны веры ў тое, што будучы «людзьмі звацца».

На новы ўзровень узнялася этнічная самастойнасць беларусаў пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Дух нашага народа ўмацаваў абвешчаная палітычная роўнасць народаў, арганізаваны на добраахвотных пачатках саюз раўнапраўных суверэнных рэспублік.

Першага студзеня 1919 года Маніфэстам Часовага рэвалюцыйнага рабоча-сялянскага ўрада была ўтворана БССР. 30 снежня 1922 года Беларусь увайшла ў састаў Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Гэта і прадвызначала далейшы лёс нашай Бацькаўшчыны.

Жорсткай была барацьба за станаўленне савецкай дзяржаўнасці. Гады грамадзянскай вайны, потым сталіншчына і рэпрэсіі, нарэшце Вялікая Айчынная вайна панеслі з жыцця мільёны нявінных ахвяр. Ад праяў беззаконня, неабмежаванай сталінскай улады, бязлікіх перажытых трагедый пацярпелі цэлыя пакаленні беларусаў.

Такія жудасныя і нялёгкае версты доўгага шляху да нашага сённяшняга свята. Мы нізка схіляем свае галовы перад усімі, хто праз віхуры суровых выпрабаванняў пранёс у сэрцы пачуццё нацыянальнага абавязку і веры ў свой народ, яго вялікую еднасць.

Светлая памяць аб героях фронту і тылу, усіх, хто адстойваў чэсць, свабоду і незалежнасць Айчыны! Аб тых, хто верыў у лепшы лёс роднай Беларусі.

Ушануем іх памяць мінутай маўчання.

Дзякуй.

Паважаныя таварышы!

Праз гады і адлегласці мы сёння як бы пераглядаем падзеі нашай нялёгкай гісторыі. Напярэдадні першай гадавіны прыняцця Дэкларацыі аб суверэнітэце зноў гаворым аб тым, што даўно вядома і не выклікае пытання, што ў свой час Канстытуцыйна-Саяюзным дагаворам 1922 года заканадаўча была вызначана рэальная магчымасць свабоднага палітычнага, эканамічнага і культурнага развіцця ўсіх нацый краіны.

Але час даў нам магчымасць

пераканацца: да забеспячэння сапраўднага суверэнітэту аўтарытарна-бюракратычная і адміністрацыйна-камандная сістэма дзяржаўнага кіравання наогул не імкнулася. Наадварот, з кожным годам яна пашырала сферы свайго згубнага ўздзеяння, не пакідаючы месца рэгіянальнай самастойнасці і ініцыятыве. Цэнтр мала думаў аб нацыянальным адраджэнні рэспублік.

Заканамерна прыйшло разуменне таго, што без сапраўднай самастойнасці ў рамках савецкай федэрацыі нельга далей эфектыўна вырашаць свае праблемы. У гэтай сувязі наша Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце мае неаспрэчнае значэнне. За такі кароткі час немагчыма адчуць усёй яго велічы, бо сапраўдная дзяржаўнасць толькі яшчэ сцвярджаецца.

Але, заўважае, аднагалоснае прыняццё Дэкларацыі на сесіі Вярхоўнага Савета БССР як раз засведчыла тое, што мы знайшлі найбольш аптымальную формулу суверэнітэту рэспублікі. Дэкларацыя ўрачыста абвешчае дзяржаўны суверэнітэт Беларускай ССР, як вырашэнства, самастойнасць і паўнату дзяржаўнай улады рэспублікі ў межах яе тэрыторыі, правамоцнасць яе законаў, незалежнасць у знешніх зносінах, рашучасць стварыць прававую дзяржаву.

У той жа час знаходзіцца людзі, якія спрабуюць прынізіць значэнне гэтага документа. Адным з іх тое, што Дэкларацыя вызначае вельмі сціплыя мэты. Некаторыя падвяргаюць сумненню смеласць яе канчатковых мэт, выражаюць недавер у адносінах далейшага свабоднага развіцця Беларусі.

Яны ніяк не жадаюць прызнаць таго факта, што Дэкларацыя на справе адлюстроўвае надзеі і спадзяванні беларускага народа, служыць зыходнай базай для канкрэтнай работы ва ўсіх сферах жыцця.

Яе ідэі выражаюць адвечную мару пакаленняў нашых людзей быць гаспадарамі ў сваім уласным доме, жыць свабодна і незалежна.

Наш суверэнітэт абараняе інтарэсы грамадзян усіх нацый, маюць наша з імі жаданне жыць у дружбе і згодзе. Абвешчэнне незалежнасці ўспрынята большасцю нашых людзей як адвечная ідэя, якая на ўсебаковае развіццё нацыянальнай і духоўнай культуры.

Памяць народа з удзячнасцю захаваў імяны геніяў духу, каго ўзрасцала ідэя дзяржаўнасці Беларусі. Мы прыносім даніну пашаны светачам нацыянальнай самастойнасці беларусаў: Францішку Скарыну, Кастусю Каліноўскаму, Вінцэнту Дуніну-Марцінкевічу, Францішку Багушэвічу, Цётцы (Элаізе Пашкевіч), Янку Купалу, Якубу Коласу, Максіму Багдановічу...

Многае зрабілі ў справе нацыянальнага адраджэння і наступныя пакаленні дзячаў беларускай культуры. Дастойны ўклад у гэта ўнеслі сваёй літаратурнай творчасцю Аркадзь Куляшоў, Пятрусь Броўка, Максім Танк, Іван Мележ, Іван Шамякін, Васіль Быкаў, Ніл Гілевіч і многія іншыя.

У барацьбе за свабоду і незалежнасць сваё слова сказалі выдатныя сыны іншых народаў нашай шматнацыянальнай краіны. Шчыра падзяка ўсім, хто ў цяжкіх умовах жыцця адраджаў і бярог ідэі свабоды, справядлівасці і брацтва народаў.

У нашых людзей ёсць поўнае разуменне таго, што з аднаго абвешчэння рэальнага суверэнітэту нам ніколі не мець. Яго рэальнасць можа гарантаваць толькі добраўмысленная праца кожнага.

І ў цяперашніх складаных умовах большасць суайчыннікаў сумленна працуе на карысць грамадства. Яны жыццём добрай надзеі. Інакш тое, што хопіць у нас моцы вырашыць свае праблемы. Трэба толькі свядомасць і высокую адказнасць правіць усім грамадзянам рэспублікі.

Ёсць у нашых людзей і разуменне таго, што цяжка ідуць пакулы, што працэсы абнаўлення. Не прыносіць хутка жада-

ных вынікаў эканамічная рэформа. Рэспубліка яшчэ не выйшла на патрэбны ўзровень вытворчасці тавараў і будаўніцтва жылля.

З абвешчэннем суверэнітэту Беларускай ССР рэспубліканскія органы ўлады ў поўнай меры нясуць адказнасць за ўсё гэта. На іх сумленні і стварэнне неабходных прававых, палітычных і эканамічных умоў для вырашэння гэтых праблем.

Новыя абставіны прадвызначылі заканадаўчую дзейнасць Вярхоўнага Савета, работу ўрада рэспублікі. Зыходзячы з прынцыпаў Дэкларацыі, інтарэсаў народаўладдзя, узяты цвёрды курс на пабудову прававой дзяржавы.

Вярхоўны Савет за прайшоўшы час прыняў 442 прававыя акты, з якіх — 67 законаў. Яны вызначаюць канстытуцыйную аснову нашай дзяржаўнасці, ставяць мэтай сцвярджэнне дэмакратыі, развіццё самакіравання. У іх ліку — пакет нарматыўных актаў па эканамічнай незалежнасці Беларусі.

Ужо на другой нечарговай сесіі Вярхоўнага Савета быў зроблены канчатковы выбар, арыентаваны на стварэнне ў рэспубліцы новага гаспадарчага механізма, укараненне рыначных адносін.

Легітымны працягам прававога зацвярджэння эканамічнага суверэнітэту рэспублікі з'яўляюцца заканадаўчыя акты, якія прыняла трэцяя сесія. Сярод іх — Кодэкс Беларускай ССР аб зямлі, законы аб уласнасці, аб арганізе, аб прадпрыемствах, аб нацыянальным банку, аб банках і банкаўскай дзейнасці, аб мясцовым самакіраванні і мясцовай гаспадарцы, аб сялянскай (фермерскай) гаспадарцы, некаторыя іншыя.

Мы сёння маем поўную надзею на тое, што суверэнітэт дазволіць рэспубліцы развіццё многія складаныя вузлы яе сацыяльна-эканамічных праблем. Ствараючы яго прававую базу, Вярхоўны Савет вызначае заканадаўча напрамкі тых або іншых пераўтварэнняў, умовы і нормы іх рэалізацыі.

Узяць той жа Закон «Аб уласнасці ў Беларускай ССР». Ён мае сваёй мэтай стварэнне многаскладнай эканомікі, заснаванай на разнастайнасці раўнапраўных форм уласнасці. Ён гарантаваны магчымасці індывідуальнага і калектыўнага прадпрыемства, акцыянерных таварыстваў, народных і сумесных прадпрыемстваў з удзелам замежных партнёраў.

Атрымаўшы юрыдычнае права на дзейнасць, новы гаспадарчы механізм у рэспубліцы набывае рэальнае аблічча. Ёсць надзея, што хутка гэта прынясе і свае станоўчыя вынікі.

На пераадоленне харчовага крызісу ў нашым грамадстве накіраваны законы аб правядзенні зямельнай рэформы. Некаторыя я ўжо называў. Прыняты чацвёртай сесіяй Закон «Аб прырытэтным развіццём сяла і аграпрамысловага комплексу» вызначае цэлы шэраг неадкладных практычных мераў па ўсім спектру праблем вёскі. У тым ліку па паляпшэнню фінансавага і эканамічнага становішча калгасаў і саўгасаў і іх паскоранаму сацыяльнаму развіццю. Пакет гэтых прававых актаў у цяперашняй складанай эканамічнай сітуацыі прызваны ўмацаваць у сялян веру ў свае сілы.

Каб ідэі дакументаў былі ўвасоблены ў рэальныя справы, вёсцы трэба дапамога ўсіх — дзяржавы ў цэлым і кожнага з нас паасобку. І больш за ўсё — звычайная павага да нялёгкай і так неабходнай працы яе людзей. Сёння няма больш адказнай справы, чым своечасова ўбраць вырашаны ўраджай і забяспечыць людзей харчаваннем.

Паважаныя таварышы!

У аснове зацвярджэння суверэнітэту ляжыць неабходнасць усталявання на нашай беларускай зямлі нармальнага, дастойнага жыцця, добра і справядлівасці. Каб чалавек на справе адчуў клопат аб ім. Каб яму дзяржава была га-

рантаваны ўсе неабходныя канстытуцыйныя ўмовы.

Вядома, гэта справа не аднаго дня і нават года. Пакуль яшчэ ўсім нам будзе цяжка, складана, і трэба быць гатовым да таго, каб перажыць усе цяжкасці.

Няпроста цяпер і Вярхоўнаму Савету рэспублікі. Зыходзячы з патрабаванняў Дэкларацыі, ён паклаў у аснову сваёй дзейнасці клопат аб сацыяльнай абароненасці чалавека, зацвярджэнні справядлівасці ў жыцці грамадства.

Аб гэтым сведчаць і прынятыя ім дзяржаўныя акты, сярод якіх законы аб заняцасці насельніцтва, аб індэксацыі даходаў насельніцтва з улікам інфляцыі, пастанова «Аб рэформе рознічных цэн і сацыяльнай абароне насельніцтва» і некаторыя іншыя.

Па нашых законах прыняты цэлы рад урадавых пастановаў, ажыццяўленне якіх дазволіла ў многім змякчыць удар і таго ж павышэння рознічных цэн для многіх груп жыхароў рэспублікі.

Сёння мы ўжо маем усе падставы гаварыць аб стварэнні ў рэспубліцы цэлай сістэмы сацыяльнай абароненасці. Прававыя эканамічныя і арганізацыйныя асновы дзяржаўнай палітыкі ў гэтым напрамку вызначаны такімі дзяржаўнымі актамі, як Закон «Аб сацыяльнай абароне грамадзян, якія пацярпелі ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС», пастанова «Аб дадатковых мерах па паляпшэнню аховы мацярынства і дзяцінства ў Беларускай ССР», законы «Аб сацыяльнай абароне інвалідаў», «Аб часовых мерах па абароне спажывецкага рынку» і некаторыя іншыя.

Сённяшнія праблемы паставілі ў надзвычай складанае становішча нашу моладзь. Каб абараніць падростаючае пакаленне ад стыхій рыначных адносін, Вярхоўны Савет рэспублікі настойліва працуе над Законам «Аб дзяржаўнай маладзёжнай палітыцы ў Беларускай ССР». У першым чытанні праект дакумента разгледжан на чацвёртай сесіі.

Гаворачы аб эканамічным і палітычным забеспячэнні прынцыпаў Дэкларацыі, нельга не сказаць аб той рабоце, якую правёў за прайшоўшы час Вярхоўны Савет па рэканструкцыі нашага дзяржаўнага механізма.

Рэальным напаўненнем зместу яе суверэнітэту сталі законы «Аб асноўных прынцыпах народаўладдзя ў Беларускай ССР» і «Аб мясцовым самакіраванні і мясцовай гаспадарцы ў Беларускай ССР». У аснову іх пакладзена ўзгодненае развіццё дзвюх узаемадзеючых арганізацыйна-прававых форм мясцовага самакіравання — дзяржаўнага і грамадскага пры заканадаўчым вызначэнні сфер іх дзейнасці і паўнамоцтваў.

Законамі вызначана сістэма і эканамічная база мясцовага самакіравання, замацаваны асновы прававога становішча мясцовых органаў дзяржаўнай улады і кіравання.

З поўным тэкстам дакумента можна азнаёміцца ў бібліятэцы